

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
40 (1997-1998)

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-18-4

001 3811

BRNO 1999

PD 4423

S 9990385

395

250, ✓

PŘEHLED VÝZKUMŮ 40 (1997-1998)

Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: ps@isibrno.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc

Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla,
Richard Zatloukal

Na titulním listě: Mikulčice - sídliště na "Klášteřisku"

Tisk: BEKROS

Náklad: 350 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

© 1999 by the Authors

All rights reserved

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Masarykova Gasse. Siedlung. Mittelalter (13. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Masarykova ul. č. 7, parc. č. 195. Středověk. Záchranný výzkum.

V námi sledované sondě (akce A 3/98) umístěné v prostoru sklepa, se na východním profilu (P 1) projevil fragment zahloubeného objektu k. 500. Z objektu byla zachycena část svislé jižní stěny ve výšce asi 0.6 m. Stavba byla v námi sledované části hloubena zcela ve spraši (k. 100).

Na západním profilu se projevíly pozůstatky dvou objektů. První, k. 501, pozůstatek středověké odpadní jímky datované do 14. století. Objekt k. 502 interpretovaný jako negativ středověké zdi.

David Merta, ARCHAIA, pracoviště Brno

Prameny:

Merta, D. 1998: Brno, Masarykova č. 7. Nálezová zpráva č.j. 3/98 uložena v archivu brněnského pracoviště společnosti ARCHAIA.

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Masarykova Gasse Nr. 7. Siedlung. Mittelalter. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno - město)

Mečová ul. č. 6, parc. 450. Sídliště. Vrcholný středověk (13. - 14. stol.), novověk (16. stol.). Záchranný výzkum.

Výzkum ÚAPP Brno (akce UB 57/96), započatý r. 1996 pokračoval i v květnu a červnu r. 1997 hloubením suterénů v interiéru památkově chráněného domu. První bezpečně zjištěnou stavbou na parcele byl podsklepený dřevohliněný dům s kůlovou konstrukcí stěn suterénu, jehož pozůstatky byly sledovány v sklepních prostorách nynější stavby. Spolu s nejstarším domem, jehož počátky nepochybně sahají až do 13. stol., existoval na části parcely při uliční čáře dvorek, na kterém byla vyhloubena odpadní jímka (k. 528). V jejím zásypu byla nalezena technická keramika, doklad metalurgické činnosti. Asi již během 14. stol. byly všechny výše zmíněné objekty porušeny resp. zničeny zděnou obytnou stavbou z cihlového zdiva - unikátně zachovalým měšťanským domem. Následovaly další gotické, renesanční a barokní přístavby, které postupně zcela zastavěly plochu středověkého městiště.

Marek Peška, Archaia pracoviště Brno

Resumé:

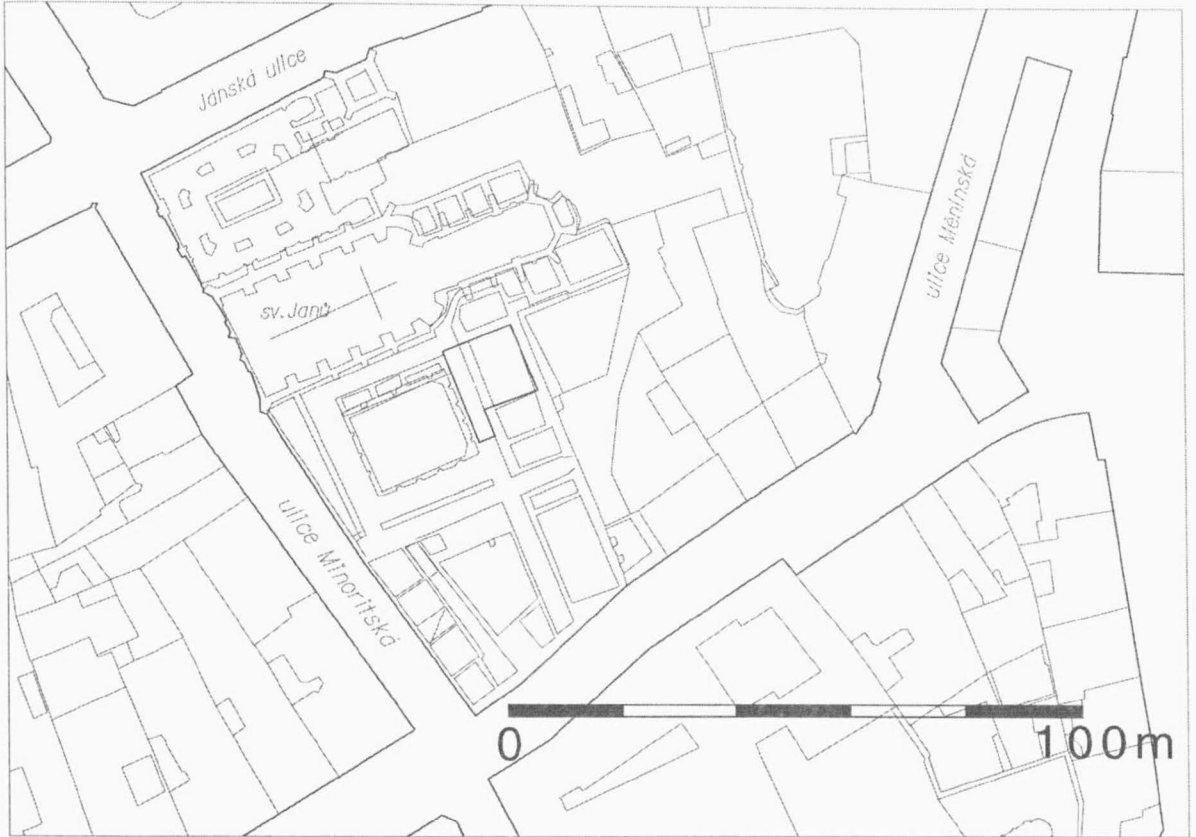
Brno (Bez. Brno-město). Mečová Gasse Nr. 7. Siedlung. Hochmittelalter (13.-14. Jh.), Neuzeit (16. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Minoritská ul. č. 1. Středověk, novověk (13.-18. stol.). Záchranný výzkum.

V návaznosti na probíhající rekonstrukční práce v prostorách východního křídla velké kvadratury kláštera, byl v únoru až červnu v prostorách malého refektáře (kapitulní síně) a

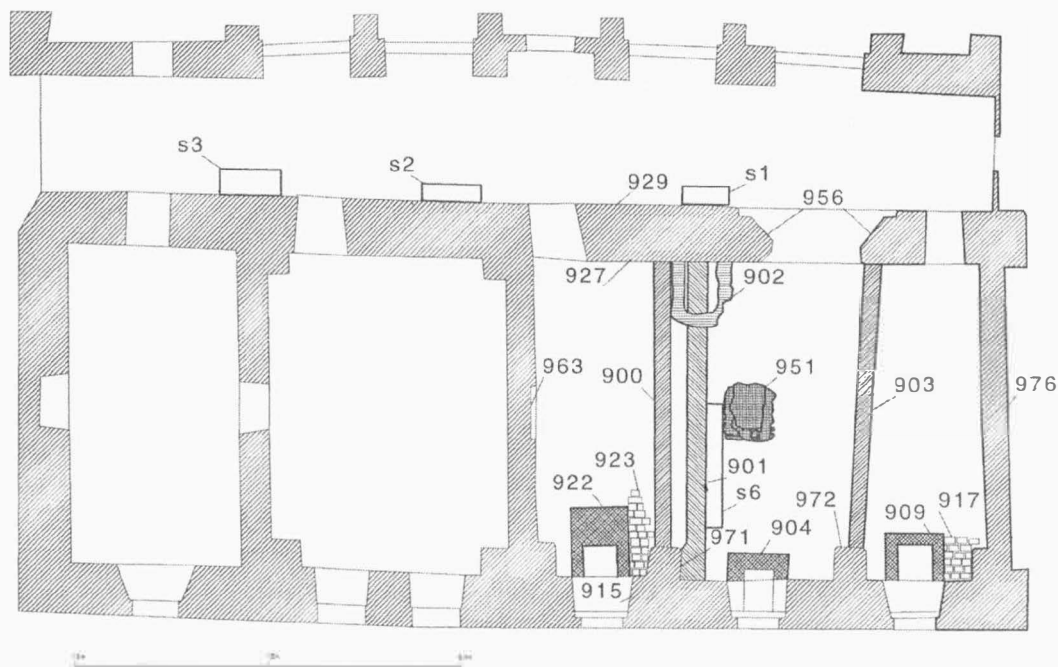
přilehlého úseku křížové chodby uskutečněn menší záchranný archeologický výzkum (akce A 4/98) u Minoritů v Brně. Již před jeho zahájením nechal investor odstranit podlahy v tzv. kapitulní síni a snížit úroveň zásypů pod nimi o 30-40 cm (na niveletu 212,60 m). Přitom se vynořily koruny tří příčných zdí a útržky dlaždicových podlah. Rovněž byly obnaženy úseky starší podlahy k. 911 podél sloupkového ostění hlavního vstupu z křížové chodby, který byl odkryt restaurátory firmy Artefabris již r. 1997. Základním úkolem výzkumu v této fázi bylo dokumentovat zjištěné archeologické situace. V souvislosti s upřesňováním projektu došlo v dalších měsících k opětovnému snížení úrovně zásypů v kapitulní síni o dalších 0,4 m na úroveň kolem 212,20 m, tentokrát již pod odborným dohledem.

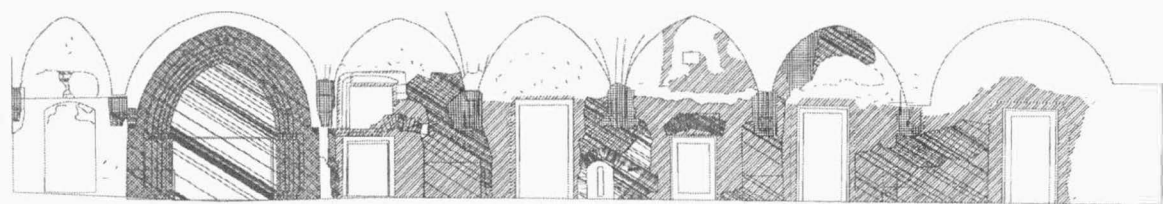
Obr. 1: Brno, Minoritská č. 1 (akce A4/98). Zaměření plochy výzkumu.

Stavebně historického průzkumu obnažených nadzemních konstrukcí se ujalo Muzeum města Brna (PhDr. Lubomír J.Konečný). Na jeho žádost nechal investor vyhloubit v křížové chodbě a kapitulní síni celkem 8 různě dlouhých sond o šířce 0,5 a hloubce kolem 1 m za účelem získání informací o nižších úrovních zdí. Vzhledem k absenci odborného vedení výkopů zde došlo k nenávratnému porušení cenných archeologických situací zejména v křížové chodbě (sondy 1 - 3), v jednom případě i v kapitulní síni (sonda 6).

Vzhledem k omezenému rozsahu výzkumu v ploše tzv. kapitulní síně (malého refektáře), kdy zemní práce při snižování recentní podlahy dosáhly jen omezené hloubky, byly převážně zkoumány aktivity novověkého stáří. Středověké konstrukce postihl především stavebně – historický průzkum, případně byly zachyceny v kopaných sondách.

Obr. 2: Brno, Minoritská č. 1 (akce A4/98). Situace zkoumané plochy „kapitulní síně“ a přilehlého úseku křížové chodby s vyznačením dokumentovaných sond

Legenda:

povrchová omítka

kamenná zdivo 1. f.žze R. 953
1. pol. 13. století

cihelná zdivo 1. f.žze R. 954
1. pol. 13. století

portál 2. f.žze R. 956
2. pol. 13. století

konzoly a jejich zadržky 3. f.žze R. 955
13./14. století

pozdny gotický okno 4. f.žze R. 959

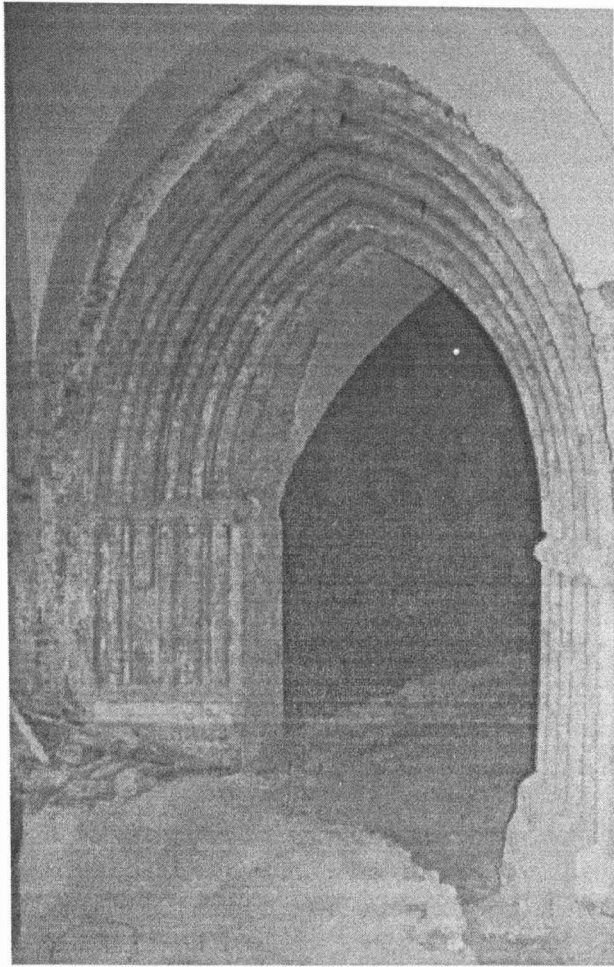

barokny ax klasicistny 'pravy, zadržky krb', apod. R. 957, 958

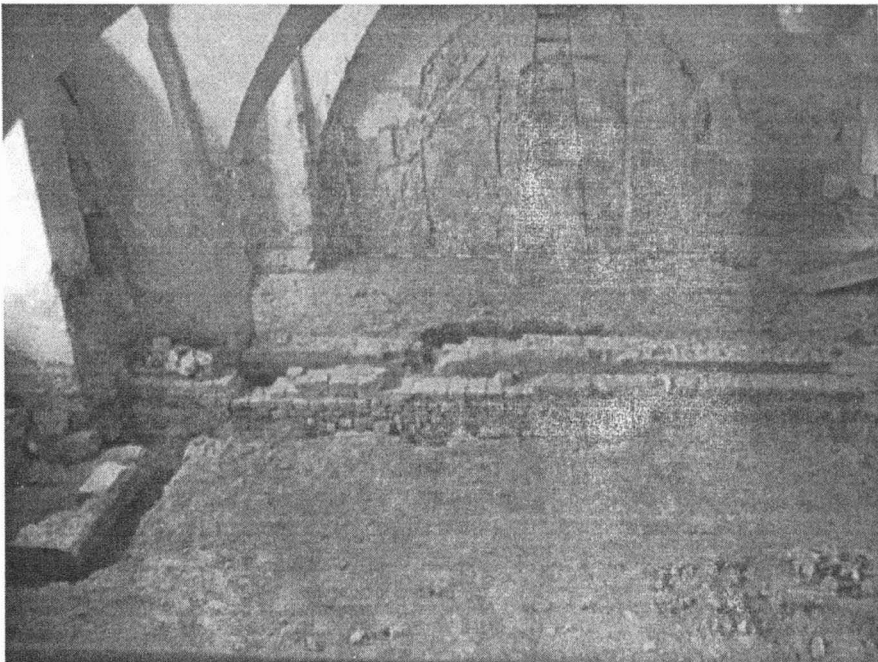

nejmladý zřehav 19-20. stol. R. 966, 967

Obr. 3: Brno, Minoritská č. 1 (akce A4/98). Východní iíc západní obvodové zdi „kapitulní síně“ s vyznačením jednotlivých fází zdiva. Ve spolupráci s brněnským pracovištěm Archaia zaměřil Ing. Michal Kučera.

Obr. 4: Brno, Minoritská č. 1 (akce A4/98). Odkrytý vstupní portál do „kapitulní síně“, pohled z JJZ.

Obr. 5: Brno, Minoritská č. 1 (akce A4/98). Pohled ze SSV na odkrytá zdiva v „kapitulní síni“.

Vývoj zkoumaného areálu lze členit na dvě základní periody, a to předklášterní a po založení minoritského konventu.

První bylo nejlépe dokumentováno v sondách 1 - 3 v křížové chodbě (plocha 2) a 6 v kapitulní síni (plocha 1).

V sondách 1 - 3 v křížové chodbě byla dokumentována v podstatě podobná situace. Na sprašové podloží v hloubce kolem 1,4 m pod nejmladší podlahou nasedal půdní typ, vyjma profilu P6 (k. 162) v sondě 3 a snad i k. 159 v sondě 06 změněný v kulturní vrstvu (k. 138, 147, 154, 168). Tyto nejstarší sídlištní aktivity lze zahrnout do fáze 1, absolutně datované keramikou do 1.pol. 13. , vzhledem k dataci následné fáze 2 lze uvažovat ještě o období nedlouho po r. 1200.

Do fáze 2 jsme zahrnuli následný soubor převážně hlinito-popelovitých vrstev na úrovni kolem 212,20 m n.m., zatímco v ploše 02, tedy pozdější křížové chodbě, v rozmezí 212 (k. 158, 131 – 137 aj.) prokládaných místy ohništi, která se projevovala jako propálené vrstvy překryté uhlíky a popelem (k. 143 – 145, 160, 161). V sondě 6 šlo patrně o hlíněnou pec s mocným výmazem (k. 157). Patří sem i některé kontexty, odkryté částečně v prostoru vchodu k. 956 do kapitulní síně (k. 117, 162) Z některých vrstev této fáze se podařilo získat zlomky keramiky pozdně hradištního rázu, navíc je tato stratigrafická sekvence porušena nejstarším, slohově ještě pozdně románským zdívkem k. 950 (929), 953, 954. Jde tedy o osídlení datovatelné absolutně nejspíše ještě do 1. třetiny 13. stol

Do 1. fáze druhé, tedy již klášterní periody lze klást výstavbu západní zdi kapitulní síně (k. 950 –základové, k. 953-954 - nadzemní, střídavě kamenné a cihelné) s trojicí půlkruhově zaklenutých, střílnovitých okének, umístěných pouze cca 0,2 m nad S největší pravděpodobností současně se stavěla i souběžná zeď č. 913 (915), vymežující tzv. kapitulní síň na východě . Vztah zdi k. 913 (915) ke starším vrstvám nebyl sledován. Nedostatečné podklady máme též k dataci portálu, jehož nepatrný fragment odkryli restaurátoři ve zdi k. 953 (954) severně portálu k.. 956. Je možné, že jde o vchod do budovy před vznikem portálu k. 956.

Je otázkou, kdy začalo pohřbívání v plochách 1 a 2. Je nesporné, že hustě rozmístěné hrobové jámy zničily podstatnou část starších situací, které se proto dochovaly především těsně u zdívk. Stratigraficky jsou zjištěné výkopy pro hroby ve stejné pozici jako zmíněná nejstarší zdívka, což ovšem neznamená, že by nemohly být mladší. Pohřbívání nepochybně pokračovalo až do pozdního středověku, kdy byla v kostele postavena hrobka pro členy řádu (r. 1494). 2. fázi představuje vestavba monumentálního sloupkového portálu k. 956, kdy zaniklo přinejmenším nejsevernější ze zjištěných románských okének. Pouze hypoteticky lze soudit, že se již souběžně stavěla západní obvodová zeď ambitu. Brzy následovala fáze třetí, a to zaklenutí křížové chodby žebrovou křížovou chodbou, jejíž konzoly a výběhy žebor byly zazděny (značeno jako k. 955) za použití nápadně žluté malty do staršího zdiva. Jedna z později odsekaných konzol porušila i vnější cihlový oblouk archivoly portálu k. 956. Fáze 2 a 3 je před dokončením stavebně-historického průzkumu datovatelná předběžně do 2.pol. 13. stol.

Zatím nedokážeme přesně datovat podlahu k. 911 z dlaždic o rozměru 17 x 17 cm, která v ploše křížové chodby překrývala jak souvrství fáze I.2., tak i úpravy fáze I.1. a přiléhala ke zdi k. 950 (929) i k portálu k. 956. Je pravděpodobné, že terén před položením podlahy v křížové chodbě byl zvýšen až o 0,3 m (k. 148), zatímco v kapitulní síni zůstal nejdříve na úrovni kolem 212, 20 m n. m a rozdíl byl vyrovnán stupněm ve vchodu.

Možná, že ještě do 2. či 3. fáze patří mohutný základ pilíře k. 951 zhruba uprostřed kapitulní síně. Jeho hladký povrch ve výšce 212, 12 m, tedy cca 10 cm pod úrovní povrchu předklášterních vrstev u vchodu do kapitulní síně nesl otisky stavebních prvků. Povrch rozšířeného základu o cca 8 cm níže nemusel být v souladu s úrovní soudobé podlahy. Bílá malta hovoří sice spíše pro mladší dataci, ani to však k jednoznačnému zařazení nestačí. Pilíř porušoval starší souvrství fáze I.2. a sám byl překryt sutí k. 100, těžko rozeznatelnou od hrobových zásypů 4. fázi představuje zvýšení terénu v ploše kapitulní síně vrstvou k. 116 stavební sutě datovatelné do přelomu 15. a 16. stol. Na ni nasedala dlaždicová podlaha, zachovaná v útržcích v nadmořské v. kolem 212,42 m. Současně byly k východní zdi k. 913 (915) přizděny tři snad oltářní sokly k. 904, 913, 922 vystavěné z cihlového i smíšeného zdiva s použitím kamenických článků. Doprovázely je fragmenty dlažby z prostých keramických dlaždic čtvercového formátu. Je možné, že teprve tehdy vznikly příčky k. 976 a 963, vymežující kapitulní síň na severu a jihu. Totéž lze říci i o pilířích při východní zdi. Zůstává otevřenou otázkou, zda až tehdy, nebo již dříve byly pilíře přizděny také k západní zdi. Každopádně omítnutý sokl pilíře k. 962 odpovídá bází omítky spíše podlaže 4. fáze (k. 932 atd.). Je pravděpodobné, že tehdy bylo do západní zdi proraženo okno do křížové chodby. V 5. fázi vznikla po zazdění arkády 968-969 v západní zdi zdivem 969 v jižní části plochy 1 příčka k. 900. Byla vybudována z cihlového zdiva, dosti čteně byly druhotně použity i kamenické články z krinoidového vápence. Základ zdi je částečně posazený a přizděný k pilíři k. 971 m. Podlahy v obou nově vzniklých prostorách, na které se nyní kapitulní síň rozdělila, byly tehdy ještě v úrovni 3. fáze. Pro novou místnost musel být proražen vchod v jihozápadním rohu, nestalo-li se tak až ve fázi následné. Pro druhou možnost svědčí existence zazdívký k. 927 mezi pilíři k. 962 a 928 i v prostoru průchodu. V 6. fázi došlo k zasypání podlahy v kapitulní síni sutí č. 100 s nálezy 16./17.-pol. 17. stol. Zanikly všechny tři menzy a jejich sokly překryl násyp. Arkády ve východní zdi 915 byly zazděny s ponecháním otvorů pro jednoduchá okna. Následně vznikly příčky k. 901 a 903 s převážně cihlového zdiv opět s četnými druhotně užitými články. Snad souběžně byl zazděn velký portál k. 956 a nahrazen užším vchodem, do nově vydělené severní místnosti byl prolomen nový vchod mezi pilíři k. 974 a 975. Zazdění portálu mohlo ovšem proběhnout již ve fázi předchozí. S přihlédnutím k nálezům z kontextu 100, ve kterém jsou základy zdí k. 901 a 903 zapuštěny, lze tyto úpravy spojovat s přestavbami, které v klášteře probíhaly v letech 1661 až 1663. V 7. fázi došlo opět k vybourání příček a na zbytku zdi k. 901 vzniklo topeniště, jehož základ byl odkryt při západní zdi kapitulní síně. Současně byl do sousední místnosti proražen z křížové chodby obslužný otvor.

Záchranný archeologický výzkum významně přispěl k poznání stavebního vývoje minoritského kláštera i k otázce staršího osídlení a doplnil tak výsledky předchozích výzkumů v 80. a na počátku 90. let.

Rudolf Procházka - David Merta, ARCHAIA, pracoviště Brno

Prameny:

Merta, D. - Procházka, R. 1999: Brno, Minoritský klášter. Nálezová zpráva č.j. 18/98 uložená v archivu brněnského pracoviště společnosti ARCHAIA.

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Minoritská Gasse Nr. 1. Siedlung. Mittelalter, Neuzeit (13.-18. Jh.). Rettungsgrabung.